

ӘОЖ 37.08

Ж.К. Ермакова

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Қазақстан, Астана қ.

Болашақ мұғалімдерді кәсіптік дайындау мәселелері

Аңдатпа. Ұсынылып отырған мақалада автор ҚР білім беру саласындағы реформаның ерекше қырларын бөліп көрсетіп отыр. Яғни оқырмандардың назарын осындай мәселелерге байланысты оларды жүзеге асырудың жолдарына аударады. Алғашқы, басты мақсат – жоғары білімді, білікті мамандандыру, жаңа қалыптағы педагог (мұғалімдерді) қалыптастыру болып табылады. Автор білім беру жүйесінің сапасы мұғалімдердің білім деңгейіне тікелей байланысты болатынын баса айтады.

Түйін сөздер: мұғалім, кәсіптік дайындау.

ҚР білім берудің жаңа саясатының негізгі басымдықтарының бірі – оқыту сапасын арттыру болып табылады [1,2]. Сәйкесінше, бұл білім беру үдерісін оқыту-әдістемелік тұрғыдан жетілдіру және ғылыми қамсыздандыру, инновациялық жобалардың жасалуына ыңғайлы жағдай жасау және сол жобаларды жүзеге асыруды талап етеді. Кәсіптік-педагогикалық білім беру саласының қоғамның дамуындағы қазіргі заманғы маңызды білім беру тенденцияларын жүзеге асырудағы жауапкершілігі – үздіксіз білім беру жағдайында жастарды өмірге дайындаумен тығыз байланысты. Білім беру саласындағы маңызды орынды – әрдайым білікті, құзырлы, оқушылардың оқуға қызығушылығын дамытуға қабілетті, оқыту және тәрбие беру құралдарының барлық арсеналын меңгерген мұғалім-педагог иеленеді. Қазіргі таңдағы талапкерлердің мамандықтарды таңдау қорытындылары бойынша болашақ мұғалімдерді оқушылардың жаратылыстану-ғылыми циклдегі пәндерге танымдық қызығушылығын дамытуға дайындау қажеттілігі туындауда [3]. Оқушылардың оқу шығармашылығына мотивациясын дамыту қазіргі заманғы мектептің өзекті мәселелерінің бірі болып табылады, сонымен бірге іргелі ғылымдарға танымдық қызығушылықты дамыту барлық оқыту-тәрбиелеу үдерісінің аса маңызды мәселесіне айналууда. Қызығушылықтың маңыздылығы туралы Ж.Ж. Руссо былай деген: “Қызығушылық – дұрыс және ұзаққа апаратын жалғыз ұлы қозғалтқыш”.

Оқушылардың танымдық қызығушылығын дамыту үдерісін ұйымдастыруда мұғалімнің практикалық білімдері мен біліктілігінің деңгейі ЖОО студенттердің кәсіптік-педагогикалық дайындығына тәуелді. Болашақ мұғалім жалпы білім беретін мектеп оқушыларының іргелі ғылымдарға танымдық қызығушылығын дамытуға дайындығы болуы үшін жоғары оқу орнында арнайы ғылыми негізделген технологияны меңгеруі қажет. Болашақ мұғалімдерді кәсіптік дайындаудың мақсаты – олардың кәсіби-педагогикалық құзыреттілігін қалыптастыру, оқушылардың танымдық қызығушылығын дамыту үдерісінің практикалық шығармашылығымен байланысты маңызды стратегиялық бағытымен байланысты мәселелерді тиімді шешуге қабілеттілігін қалыптастыру.

Бірақ педагогикалық ЖОО бұл мәселені шешуде, яғни болашақ мұғалімдерді оқушылардың танымдық қызығушылығын дамытуға дайындау мақсатында білім беру үдерісінің барлық мүмкіндіктерін толық түрде жүйелі пайдаланбай жүргендігі белгілі. Осыған байланысты болашақ мұғалімдерді оқушылардың танымдық қызығушылығын дамытуға кәсіптік дайындау үдерісін модельдеу және оны жүзеге асырудың тиімді шарттарын анықтау қажеттілігі туындайды. Қазіргі таңғы педагогикада білім беру үдерісінің мазмұны және процессуалды құраушыларының бірлігі туралы түсінігі қалыптасты: мақсаты, әдістері, мазмұны, оқыту тәсілдері және түрлері. Білім беру үдерісінің про-

цессуалды және мазмұнды бөліктері бірін-бірі адекватты түрде бейнелеп отырады. Олардың арасында маңызды дидактикалық амал оқу материалы болып табылады. Оқу материалы білім беру мазмұнын анықтауда, білім беру үдерісінің процессуалды бөлігінде және олардың бірігіп жүзеге асырылуында маңызды рөл атқарады [4,5,6].

Қазіргі таңда педагогикалық үдеріс тұтас жүйе ретінде элементтердің өзара байланысқан жиынтығын көрсетеді [7]:

- 1) білім алушы;
- 2) білім беру мақсаттары (жалпы және жеке);
- 3) білім берудің мазмұны;
- 4) педагогикалық қарым-қатынастың амалдары;
- 5) оқу үдерісін ұйымдастыру;
- 6) мұғалім;
- 7) шығармашылық нәтижесі.

Қазіргі заманғы білім беру үдерісінің спецификалық сипаты – бұл оқытудың диагностикалық қойылған мақсатын өңдеу, барлық оқыту іс-шараларының оқытудың мақсатына жетуінің кепілдігі болатын оперативті кері байланыста болуында, сонымен бірге

аралық және қорытынды нәтижелерді бағалау болып табылады. Педагогикалық үдерістің тиімділігі алдын ала құрастырылған оқыту жүйесін өңдегенде ғана мүмкін бола алады, яғни нақты дидактикалық мәселелер қойылып, оларды шешудің адекватты әдістерімен қамтамасыз етілген жағдайда [8,9,10]. Мақсаттар мен тәсілдердің белгілі болуы оқыту үдерісін модельдеуге мүмкіндік береді, біздің жағдайда – болашақ мұғалімдерді оқушылардың танымдық қызығушылығын дамытуға дайындау үдерісін модельдеу. Болашақ мұғалімдерді оқушылардың танымдық қызығушылығын дамытуға дайындау моделі деп біз берілген үдерісті белгілі құрылымға келтіру, яғни осы үдерісті қолдана отырып мүмкін болатын максималды тиімділікке қол жеткізу деп түсінеміз.

Модельдеуді ғылыми таным әдісі деп біліп және педагогикалық талдау жасай отырып, біз болашақ мұғалімдерді оқушылардың танымдық қызығушылығын дамытуға дайындау моделін құрастырдық (1-сурет). Мұғалімдерді оқушылардың танымдық қызығушылығын дамытуға дайындаудың біз ұсынған моделі алты негізгі төмендегідей құраушылардан тұрады:

1-сурет – Мұғалімдерді оқушылардың танымдық қызығушылығын арттыруға дайындау үдерісінің моделі

Берілген модельдегі құраушылардың жиынтығы жүйенің барлық белгілерімен қамтылған, яғни:

үдерістің логикасымен, барлық бөліктерінің өзара байланыстылығымен, тұтастығымен.

ЖОО болашақ мұғалімдерді кәсіптік дайындау жан-жақты қамтылған жүйені көрсетеді, ол салыстырмалы жеке, бірақ бір-бірімен өзара байланысқан жүйелерден тұрады, яғни оның негізгі бағыттары: арнайы-теориялық, психология-педагогикалық, әдістемелік, практикалық, зерттеу және сабақтан тыс. Біз құрастырған модельдің әрбір құраушысы өзінің спецификалық мәселелерін орындайды [11].

Мысалы, арнайы-теориялық дайындау болашақ мұғалімдерді өз мамандықтары бойынша терең және жан-жақты білімдермен қаруландыруға бағытталған. Психология-педагогикалық және әдістемелік дайындау болашақ мұғалімдерді педагогика және психологияның негізгі білімдерімен қаруландырады, мектептегі оқыту-тәрбиелеу жұмыстарының дайындығын қамтамасыз етіп, оқыту әдістемесімен таныстырады. Практикалық дайындау педагогикалық практика және оқу практикумы кезінде болашақ мұғалімдерде практикалық біліктіліктерді қалыптастыруға бағытталған. Болашақ мұғалімдерді зерттеулерге дайындау ғылыми зерттеулерге қатысуды көздейді, нақты жобаларды дайындау, олардың зерттеу жұмыстарына шығармашылықтарын арттыру, тиімді әдістерді іздеуге жол ашады. Болашақ мұғалімдерді сабақтан тыс жұмыстарға дайындау түрлі сабақтан тыс ұйымдардың түрлерінің көмегімен жүзеге асырылуы (экскурсиялар, жорықтар, акциялар, конференциялар, дебаттар, үйірмелік жұмыстар және т.б.), барлық педагогикалық біліктер мен дағдыларды қолдануға мүмкіндік береді.

Сонымен, жоғарыда қарастырылған кәсіптік дайындау құраушыларының жиынтығы болашақ мұғалімдерде педагогикалық білім, біліктілік және дағдылардың қалыптасуына ықпал етеді және болашақ кәсіптік шығармашылықтарында пайдалануға мүмкіндік жасайды. Педагогикалық үдерістің динамикалығы оның үш құрылымының өзара әсерлесуі арқылы жүзеге асатындығы белгілі: **педагогикалық** (біз қарастырған), **әдістемелік** (оны құрастыру үшін берілген мақсатымыз бірқатар мәселелерге бөлініп, сол арқылы педагог және білім алушының іс-

әрекеттерінің тізбекті сатылары анықталады) және **психологиялық**.

Психологиялық құрылымы өте күрделі болып келетіндігі белгілі, оның құрамы: қабылдау, ойлау, ойлану, ақпаратты есте сақтау, оқушылардың қызығушылығын ояту дәрежесі, оқу мотивациясы, эмоциялы қалыптасу динамикасы, физикалық және жүйке-психикалық зейіні, белсенділік динамикасы, жұмысқа құлшынысы және шаршауы. Психологиялық құрылымды үшке бөліп қарастырамыз: 1) танымдық үдерістер; 2) оқу мотивациясы; 3) зер салу. Мұғалім оқытудың теориялық негіздерін нақты біле отырып, соның негізінде өзінің педагогикалық тәжірибесін құрастыра білуі керек.

Педагогикалық және әдістемелік білімдерді меңгеру әдістемелік негізделген сабақ өткізуге мүмкіндік береді, ал психологиялық құрылымы оқушылардың жеке ерекшеліктерін, жас ерекшеліктерін ескеруге мүмкіндік жасайды және оқытуды қызықты да, түсінікті етеді. Сабақты өткізуде мұғалім оқушылардың пәнге қызығушылығын арттырудың жолдарын алдынала ойластыруы балалардың оқу нәтижесіне әсерін тигізетіні айқын. Мұғалім осы мақсатта қандай амалдар қолдана алатындығына тоқталайық.

Алдымен, мұғалім әрбір адам үшін және жалпы адамзатқа оқудың, білімнің маңыздылығы туралы айтуы қажет. Оқушылардың алдында өз ғылымының беделін көтеру мақсатында мұғалім жаратылыстану ғылымдарының ашқан жаңалықтары техниканың, өндірістің дамуына, ғылыми техникалық прогреске ықпалы зор екендігін айту арқылы олардың білімге деген оң эмоциялы қарым-қатынасын туғызумен қатар, сол ғылымға деген танымдық қызығушылығын арттырады. Танымдық қызығушылықты дамыту үшін мұғалім оқу материалының мазмұнын таңдауда мұқият болуы қажет. Тәжірибеден байқағанымыздай мұғалім келесі жайттарды орындауы қажет:

- қазіргі таңдағы ғылымның және оның дамуы туралы жаңа мәліметтермен оқушыларды таныстыру;

- сұрақтың тарихын ашу (ойдың тууы, ғылыми ізденістер, жаңалықтардың нәтижелері, қиындықтары);

- түрлі қарама-қайшылықтарды көрсету, ғылыми фактілер және ойларды талқылауда диалектикалық тәсілге үйрету;

- өмірдегі құбылыстарды түсіндіру үшін өз

тәжірибесінен алынған нәтижелерді ғылыми қорытындылаудың қажеттілігін ашу;

– мектептен алған ғылыми білімдердің тәжірибелік күшін оқушылар болашақ еңбек жолындағы, ауыл шаруашылығында, күнделікті өмірде және т.б. пайдалана алатындығын ашып көрсету;

– сабақта қойылған мәселелерді ескеріп, сабақтан тыс жұмыстарды жүргізуге баулу;

– сабақта жеке оқушылардың жұмыстарының нәтижелерін талдаудың ұжымдық жұмыстарын ұйымдастыру (пікір, шығарма, талқылау және т.б.);

– бағдарламадан тыс білімдерді қажет ететін жеке тапсырмаларды беру арқылы қосымша білім көздерімен жұмыс жасауды ұйымдастыру.

Мектеп оқушыларының танымдық қызметін ұйымдастыруда оқу материалының мазмұнында пәнаралық байланысты нығайту жоғарыда қойылған міндеттерді жүзеге асыруда септігін тигізеді. Жаратылыстану пәндерінің пәнаралық байланыстары ғылыми дүниеге көзқарастың қалыптасуына, интегративті сипатта жаратылыстану-ғылыми ойлауды және оқушылардың танымдық қызығушылығын арттыруға ықпал етеді. Егер барлық жаратылыстану-ғылыми пәндері пәнаралық байланыспен қамтамасыз етілсе, онда табиғаттың өзара байланыстары жан-жақты ашылып, оқушыларға табиғат диалектикасын тізбектей тануға мүмкіндік туар еді. Жаратылыстану ғылымдарының пәнаралық байланысын есеп шығару, сабақтан тыс жұмыстар, саяхат жасау кезінде де, мұғалім өз дайындығына байланысты пайдалана мүмкіндігі зор.

Сонымен, оқушылардың танымдық қызығушылығын арттыру және оқытуды сәтті жүзеге асыру мәселесі мұғалімге тікелей байланысты. Қажетті деңгейде дайын педагог қана оқушылар үшін нағыз ұстаз бола алады. Егер мұғалім оқушыларды тәрбиелеу және оқытудың әрдайым тиімді жолдарын ізденіп танымдық қызығушылығын дамыту жұмыстарын үздіксіз жүргізіп отырса ғана қойылған талаптар орындалады. Жара-

тылыстану ғылымдарын оқытуда танымдық қызығушылықты дамытудың маңыздылығы бүгінгі таңда қандай да өркениетті мемлекеттің қуатты болуы жаратылыстану ғылымдарының дамуымен айқындалатындығында. Жаратылыстану ғылымдарының өмір сүрудің барлық облысында – дүниеге көзқарас, мәдениет, экономика, әскери іс, өндіріске әсері мол екендігіне ешкім күмән келтіре алмайды. Ғылымдардың ашқан жаңалықтары және техникалық жетістіктердің адамзат дамуына, адам өміріне және өркендеуге әсері мол.

Әдебиеттер

1 Государственная программа развития образования в РК на 2010-2015 гг. // Образование в Республике Казахстан. – №1. – Астана, 2008. – С. 206-208.

2 Концепция развития образования Республики Казахстан до 2015 года // Педагогический вестник. – 2008. – №12.

3 Обучение и развитие. Экспериментально-педагогическое исследование / под ред. Л.В. Занкова. – М.: Педагогика, 1980. – 290 с.

4 Подласый И.П. Педагогика. – М.: Владос, 1999. – Кн.1. – 534 с.

5 Харламов И.Ф. Педагогика. – М.: Высш. шк., 1990. – 576 с.

6 Педагогика Дидактика средней школы / Под ред. М.Н. Скаткина. – М., 1982. – 303 с.

7 Беспалько В.П. Педагогика и прогрессивные технологии обучения. – М., 1995. – 392 с.

8 Хуторской А.В. Современная дидактика: учебник для вузов. – СПб.: Питер, 2001. – 440 с.

9 Куписевич Ч. Основы общей дидактики. – М., 1987. – 390 с.

10 Лернер И.Я. Дидактические основы методов обучения. – М.: Педагогика, 1981. – 420 с.

11 Ермакова Ж.К. и др. Развитие познавательного интереса учащихся к фундаментальным наукам. Элективный курс для студентов педагогических специальностей вузов. – Астана-Кокшетау, 2010. – 58 с.

Ж.К. Ермакова

Проблемы профессиональной подготовки будущих учителей

В предлагаемой статье автор, выделяя важнейшие приоритеты в Реформировании образования РК, акцентирует внимание читателей на проблемах, связанных с их реализацией. Первоочередной, главной, но долгосрочной целью автор полагает формирование компетентного кадрового потенциала педагогов (учителей) новой формации, обосновывая вполне очевидное: прямую зависимость качества системы образования от качества учителей, работающих в ней.

Ключевые слова: учитель, профессиональная подготовка.

Zh.K. Yermekova

Problems professional preparations of future teachers

In the article making an accent on priorities in education reforms of Kazakhstan the author attracts readers' attention to the realization problem. The author considers that development of a competent specialists' potential in teachers of a new formation is a first and foremost, but long term goal and grounds quite obvious: direct dependence of the education system quality from the competency of teachers working in the system.

Keywords: Teacher, vocational training.